

15. Diskuze

Projektant si při své práci musí uvědomit, že neprojektuje na jedné straně pro takzvaně zdravé a na druhé straně pro handicapované. Většina objektů slouží oběma skupinám obyvatel.

Filipiová, 2002, str. 5

Na první pohled by se zdálo, že literatura, zabývající se tvorbou prostředí pro tělesně postižené, a to především tvorby v exteriéru a vytváření zeleně, téměř neexistuje. Kromě několika diplomových prací, samozřejmě. Opravdu, hledání materiálů pro tuto práci bylo z počátku jako hledání jehly v kupce sena, nebo spíše ve stohu.

Česky psaná literatura se omezuje především na metodické příručky a pokyny, z nichž nejkomplexnější je publikace paní Ing. Arch. Daniely Filipiové *Projektujeme bez bariér*.

Cizojazyčná literatura, především dostupná na internetu, je mnohem bohatší. Z počátku jsem však narazila na terminologický problém, protože česká terminologie se od té anglické v mnohém liší. Ten mi z části museli objasnit až rodilí mluvčí. Pro ty, kteří budou někdy hledat uvádím tedy základní termíny *Accessible garden* - (Přístupné zahrady) = bezbariérové zahrady Podobného významu i *enable garden* (uschopňující zahrady), ale tyto jsou více směřované k vozíčkářům. Pro slepecké zahrady je častěji používán termín *Garden of senses* (Zahrada smyslů) popřípadě *Fragrant garden* (Zahrada vůní). V němčině také doslovné překlady českých termínů nefungují, bohužel, v tomto jazyce se mi správná hesla nepodařilo odhalit. Díky tomu vycházím především z literatury americké, méně pak britské.

Česká i americká literatura uvádí základní rozměrové požadavky pro tvorbu prostředí téměř shodně, americká se všeobecně upřednostňuje vždy nižší, průměrnou, výšku jako doporučenou, evropská literatura uvádí vždy tu maximální, nejvyšší výšku, kterou můžeme použít. Rozdíly jsou většinou nepatrné. K větším rozdílům dochází pouze při výšce vyvýšeného záhon, kde Evropská literatura počítá až s výškou 85 cm, zatímco americké požadavky uvádí číslo cca 60 cm. Dle mého názoru musíme oddělovat, zda se jedná o záhon pro vozíčkáře či pro stojícího (ať již zrakově postiženého či zdravého). Pro vozíčkáře je totiž výška 60 či 65 cm zcela vyhovující, ale pro stojící osobu je již příliš nízká (pokud bereme schopnost ošetřovat rostliny v záhonu). Na druhou stranu záhon o výšce 80 cm vozíčkář bez problémů vnímá, jeho ošetřování by však bylo velmi namáhavé.

Nejen z literatury vyplývá, že bezbariérovost veřejného prostředí je v současné době velmi diskutovaným tématem, v USA nastal velký boom již počátkem 90-tých let, Evropa začíná tímto tématem žít především v posledním pětiletí.

329

Dále jsem jsem čerpala informace z realizovaných bezbariérových prvků v zahradním i městském prostoru. Až zarážející jsou chyby, s nimiž jsem se běžně ve městech setkávala. Nejde o staré nepřizpůsobené přechody přes silnici a neveřejné stavby. Jde o to, že i nově vybudované či rekonstruované přechody přes cestu zdaleka nesplňují vyhlášku 369/2001, natož doporučení uvedená v metodických příručkách. Nejčastějším problémem přechodů je značení pro zrakově postižené. Nejen že mnohdy zcela chybí, ale běžně je vodící linie špatně směřována, což navádí zrakově postiženého mimo přechod, mnohdy přímo do středu křižovatky. Tato až smrtelně nebezpečná chyba je mnohem častější, než správně zhotovený přechod.

Specialistou na slepeckou dlažbu je město Olomouc, kde se (pro jistotu?) dláždí strukturovanou dlažbou celý prostor před přechodem. Toto je spíše překážkou pro těžce chodící, tankodromem pro vozíčkáře a zmatením pro nevidomého. A krom jiného, při cenách slepecké dlažby i zbytečným plýtváním. Zcela běžné je i nedodržování správné šířky signálních či varovných pásů (rozdělení chodník - cyklostezka, některé nově opravené železniční stanice).

V České republice se zcela ignoruje požadavek na kontrastnost signálního a varovného pásu vůči okolní dlažbě, i když je zakotven přímo ve vyhlášce.

Nelze ani mluvit o praktickém použití doporučení používat dlažbu s vlisovanými liniemi na linie vodící a dlažbu s komolými kužely na pásy varovné a signální. Dokonce liniovou dlažbu u nás téměř nikdo nevyrabí.

Kupodivu, nejsme sami. Většina východoevropských evropských států je na tom podobně. Někde (na západě) o něco málo lépe, jinde (na východě) o něco málo hůře. V tomto jsme opravdu středem Evropy. Jedna z mála zemí, kde jsem opravdu neviděla špatně zhotovený bezbariérový přechod či vodící linii je Nizozemí. Avšak i zde nejsou vyřešeny zdaleka všechny přechody a nedostatky.

Dalším zarážejícím zjištěním z reálného prostředí je přímo stav areálů speciálních zařízení, ústavů a speciálních škol. U novostaveb a jejího okolí nejen, že některé prvky nevyhovují závazným podmínkám vyhlášky, mnohdy však odporují zdravému rozumu (točité schodiště v domě pro důchodce a tělesně postižené a pod.) Škoda, že si projektant tvořící dům speciálního určení mnohdy není schopen přečíst ani vyhlášku, natož nějakou metodickou příručku.

Je smutné, že zahrady speciálních škol a ústavů jsou mnohdy dětem téměř nepřístupné, zdevastované nedostatečnou údržbou, nevhodnými úpravami. Zde je nejvíce patrný nedostatek peněz, který je velkým problémem speciálních zařízení. Vždyť logicky je nejdůležitější vybavení ústavu, stav budov a počet kvalifikovaných zaměstnanců. Ale vlaštoky jsou i v této oblasti, a úpravy a rekonstrukce starších zahrad jsou většinou zdařilé.

Speciální zahrady jsou stále ještě výjimkou, o to víc je potřeba upozornit na jejich význam a funkčnost. Všeobecná oblíbenost záhonů či zahrad pro nevidomé je doporučením k jejich většímu rozšíření v našich botanických zahradách a parcích. Speciální zahrady jsou nejlepším příkladem bezbariérové exteriérové tvorby a opravdu dokonalá bezbariérovost je většinou dodržována. Již zmiňovanou výjimkou je Slepecká zahrada Arboreta MZLU v Brně, kde vznikla příliš prudká rampa. Tato fatální chyba vznikla bohužel chybou při realizaci projektu, to jen potvrzuje, že při tvorbě zahrad pro tělesně postižené a zvláště při jejich technické realizaci je důležitý každý centimetr.

Zajímavé bylo i zjištění, jaké jsou možnosti při tvorbě bezbariérových dětských hřišť, bohatství specializovaných herních prvků přímo pro postižené děti, ale i skloubení bezbariérovosti na běžném dětském hřišti. I možnosti vyvýšených záhonů a záhonů vertikálních jsou velkou výzvou k širšímu použití v našich podmínkách.

16. Resumé

Accessibility of gardens and public spaces is quite new topic, especially in Czech Republic. Special institutes for disabled, deaf, blind, immobile or old people started to be established approximately in the half of 18th century. The first accessible gardens are connected with this type of institutes.

I visited few of these houses. The surroundings of these old buildings are

very different. There are some very good examples of establishing really accessible garden in the end of 19th century. The best I visited is the School for deaf in Ivancice. On the other hand there are many examples of very bad surroundings and garden, f. ex. The school for blind in Budapest.

Nowadays, in Czech Republic there is new wave of establishing similar special institutes Accessible houses. It is interesting we can find many mistakes set in this new build houses. Through of the existence of national as well as international rules and standards. Through of Czech law. Why the designers as well as officers don't know or don't respect these basic rules?

There are of course some examples about the accessibility in the town, how is the situation in Czech Republic, and how it should be. On the schemes there are recipes how to made accessible zebras, parking places, entrances, etc.

There is very interesting thing for the point of view of garden designers the existence of the special gardens The Sensory gardens, The Fragrance gardens or The Enabling gardens. The first special garden was created after second world war and now it is the clearest example of the accessible design.

Few pages in this work are interested in principles of the creation of The accessible private gardens.

In another part of the work there are the basic claims for space for disabled persons. On the schemes you can see the wide and high of the space for the wheelchairs, blind or people with staff.

Of course I was interested in the kinds of material we can use for the accessible gardens and spaces.

In one of the most important part of this work there are some information about necessities how to adapt the benches, pools, playgrounds, and about the most typical elements of accessible gardens raised beds, top beds, vertical gardens and elements of echolocation.

One chapter see about the basic ideas, composition and the creative principles of the accessible garden design.

It isn't common to thing about accessibility, there aren't enough publications about this topic. There are only methodic made by special organizations. The literature about accessible gardens in Czech language none exist. That's why I used internet and much more English and American authors. But it is no problem to adapt these principles for the space of the centre of Europe.

The knowledge I fond during the writing this work I used in two projects. The first one is the garden of accessible house in Trebic, the second one is the Sensory garden part of The Botanic garden in Olomouc.

I wanted to find the way hot to create the accessible space. I think I found it and I wrote the recipe how? in this work.

17. Závěr

"Dokud budou mezi lidmi bariéry psychické, dokud společnost jako taková nepochopí, že její nedílnou a plnohodnotnou součástí jsou i lidé s handicapem, odstraňování architektonických bariér bude těžkopádné a složité.!"

Filipiová, 2002, str. 5

Když se řekne tělesně postižení, většině lidí se vybaví vozíčkář nebo slepec s bílou holí. Tajemná skupina zvláštních lidí, kteří jsou jiní, něčím se odlišují. Když je míváme na ulici, v duchu je politujeme a jsme šťastni, že se nás to netýká... Vyskočíme dva tři schodky do nejbližšího obchodu, popovídáme s milou prodavačkou a koupíme si pro radost třeba nějakou knihu. Neuvědomujeme si, že jsme přeskočili hned několik bariér, které v běžném životě ani nevnímáme. Stanou se pro nás problémem až když si zlomíme nohu, dostaneme zánět spojivek nebo nám zalehnou uši. A hned jak se uzdravíme, rychle na ně zase zapomínáme.

Přitom je skupina tělesně postižených mnohem širší a po úrazu nebo ve vyšším věku se do ní zařadíme všichni. Proč tedy projektovat zahrady a úpravy pro tělesně postižené? Tvoříme pro to, aby naše dílo přinášelo radost, a to co nejvíce lidem. Měli bychom teď tvořit tak, aby se jej mohli vnímat všichni.

Hledala jsem odpovědi na otázky, jak by vlastně prostředí bez bariér mělo vypadat? Jak vytvořit zahradu tak, aby přinášela potěšení, poučení a radost i těm, kteří přišli o některý ze smyslů či o možnost volného pohybu. Nalezené odpovědi jsem sepsala v této práci.

Historie tvorby zahrad pro tělesně postižené sahá do 19. století a je úzce spojena se vznikem specializovaných ústavů. Tvorba zahrad speciálních, a to především slepeckých se počítá zhruba od poloviny 20. století, poměrně novinkou jsou zahrady pro zahradní terapii, které vznikají v USA od 80-tých let a v Evropě jsou stále ještě výjimkou. Bezbariérové úpravy v našich městech se běžně objevují až v posledním desetiletí. Právě pro to, že jsou zahrady pro tělesně postižené poměrně novou záležitostí, literatury, zvláště té česky psané, není příliš. Přes to je však z čeho vycházet.

Zahrady pro tělesně postižené spojuje několik základních prvků. Jedním z nejvýraznějších jsou vyvýšené záhony. Vyvýšené záhony umožňují vozíčkářům bezprostřední kontakt s rostlinami i s hlínou, zrakově postiženým či těžce chodícím je zjednodušují.

Komunikace v těchto prostorách musí mít povrch, který není nepříjemný vozíčkářům. Musí vést logicky, aby trasy nebyly příliš dlouhé a aby byly snadno zapamatovatelné. To je důležité především pro zrakově postižené, kteří si ve své hlavě utváří tzv. mentální mapu, podle níž se pak v daném prostoru orientují při dalších návštěvách.

Slepecké zahrady mají mnohá další specifika. Jedním z nich je použití rostlin. Používáme rostliny hmatově zajímavé nebo aromatické, nezapomínáme i na rostliny vydávající zvuk.

Dalším důležitým prvkem jsou prvky echolokační, tedy předměty, které vydávají určitý zvuk a usnadňují tím orientaci zrakově postiženého v prostoru. V zahradní tvorbě to nejčastěji bývají prvky vodní nebo zvonkohry.

Pro zrakově postižené je důležité, aby bylo v prostoru dostatek vodících linií. Vyvýšené záhony by měly být co nejspojitéjší, při přerušení přirozené vodící linie ji nahrazujeme linií umělou.

Lavičky by měly být umístěny tak, aby nebyly překážkou. Nejlépe je umístit lavičky do výklenků, kde je dostatečné místo i pro nohy sedících. Ve výklenku počítáme i prostor pro najetí vozíčkáře.

Lavička umístěná ve výklenku vyvýšeného záhonu. Na takovém místě vnímáme vůni květů velmi intenzivně

332

Kromě vyvýšených záhonů jsou vhodné i tzv. vertikální záhony, top beds nebo pěstování rostlin v nádobách.

Přínos vyvýšených záhonů je i v tom, že lidem po úrazu nebo ve stáří znovu umožňují provozovat jejich dřívější koníček - zahradničení. Také zahradní terapie, kde se tento druh záhonů používá, výrazně zlepšuje psychický stav postižených.

Také dětská hřiště je možné lehce přizpůsobit tomu, aby byla přístupná pro všechny. Stačí jen použít některých moderních herních prvků, jako jsou vyvýšená pískoviště, přizpůsobit herní sestavy nástupu z vozíku a zajisti dostatek úchytů pro ruce, a především používat vhodné bezbariérové materiály pro povrch dětských hřišť (plasty, zpevněný dřevěný koberec, ...). Škála speciálních herních prvků pro postižené děti je široká, ať již zvonkohry, hmatové stěny či speciální houpačky. Při dětské hře je možné zapojit i rehabilitační prvky, které mohou stav postiženého dítěte mnohdy výrazně zlepšit.

Pro bezbariérovost v městském prostředí je důležitá správná tvorba přechodů přes cestu, správné osazení a rozměry informačních tabulí, dostatek umělých vodících linií a bezbariérový přístup ke všem důležitým místům.

Tvorba prostoru bez bariér není v podstatě nijak složitá, jen je důležité, aby si všichni uvědomili, že to není žádným tvůrčím omezením a byli ochotni tvořit opravdu bez bariér. Opravdu a správně.

Ti, kdo vytváří prostor pro ostatní lidi, mají obrovskou moc. Někdy i větší, než sama medicína. Mají moc zmenšit omezení, které s sebou každé postižení přináší. Zjednodušit život těm, kterým již lékaři nemohou pomoci. Byla nám dána obrovská moc pomáhat, díky našim dílům mohou slepí poznávat rostliny, vozíčkář si může posedět v trávniku či pěstovat vlastní zeleninu. Máme obrovskou moc, kterou můžeme pomáhat. Tato práce by měla přispět k tomu, abychom věděli, jaké možnosti nám byly dány a jak je můžeme využít. Jak tvořit zahrady opravdu pro každého.

